

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מועד קטן דף כה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כה

מי חייבים לעשות קריעה על המת

א. חכם שמת.

חכם שמת הכל נחשבים כקרוביו, ולכן הכל קורעים עליו, הכל חולצים עליו, והכל מברין עליו ברחבה. ואפילו בחולו של מועד.

ובהמשך יתבאר בעזה"י מי נחשב חכם לעניין זה.

ב. אדם כשר שמת.

כשמת אדם כשר, הכל חייבים לקרוע עליו, ואפילו בחולו של מועד.

וכן שנינו, מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר. שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר, מוחלים לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה לו.

ג. העומדים שם בשעת יציאת נשמה.

כל העומדים אצל המת בשעת יציאת נשמה, אף על פי שאינו אדם כשר, חייבים לקרוע, ואפילו בחולו של מועד.

וכן שנינו, רבי שמעון בן אלעזר אומר, העומד על המת בשעת יציאת נשמה, חייב לקרוע. למה זה דומה? לספר תורה שנשרף, שהתורה קרויה נר, שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר" (משלי ו' כ"ג). ונשמה קרויה נר, שנאמר "נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן" (משלי כ' כ"ז).

וכשם שעל שריפת ספר תורה יש לקרוע, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"ו], כך על יציאת נשמה יש לקרוע.

ד. קרובי המת.

כל קרובי המת, אפילו אינו כשר, ולא היו אצלו בשעת יציאת נשמה, חייבים לקרוע, ואפילו בחולו של מועד.

הבראה במועד

נתבאר שגם בחול המועד יש קריעה חליצה והבראה. ולענין הבראה יש חילוק בין חול המועד לשאר ימים, בשאר ימים האבלים אוכלים סעודת הבראה כשהם יושבים על מטה כפויה, ובמועד האבלים אוכלים סעודת הבראה כשהם יושבים על מטה זקופה.

חכם שקורעים עליו

כשנפטר רב ספרא, לא קרעו עליו החכמים קריעה, כי אמרו לא למדנו ממנו דבר.

אמר להם אביי, וכי שנינו הרב שמת הכל כקרוביו, הלא כך שנינו, חכם שמת הכל כקרוביו, ואפילו לא למדו ממנו.

ועוד רב ספרא אף שלא למדו ממנו ממש, הלא שמועותיו שגורות בפי הלומדים בבית המדרש, והרי זה כאילו למדו ממנו.

עד מתי קורעים על החכם

הבינו החכמים שטעו כשלא קרעו על מיתת רב ספרא, אבל היו סבורים שאין להם תקנה כי מה שהיה היה. אמר להם אביי כך שנינו חכם כל זמן שעוסקים בהספדו חייבים לקרוע.

אמרו, אם כן נקרע מיד. אמר להם אביי, חכם כבודו בהספידו, כלומר לא יקרעו מיד, אלא בשעת ההספד.

לשבת על גבי מטה שספר תורה מונח עליה

אמר רב תחליפא, אני ראיתי את רב הונא, שרצה לשבת על מטה, והיה מונח עליה ספר תורה, כפה כד על הארץ, והניח עליו ספר תורה, ואחר כך ישב על המטה.

ומכאן למדנו, שלדעת רב הונא אסור לשבת על

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף כה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

מטה שספר תורה מונח עליה.

אין לעשות לחכם אחר מותו

דבר שלא הסכים בחייו

כשרב הונא נפטר רצו להניח על מטתו ספר

תורה, לומר, קיים זה מה שכתוב בזה.

ורב חסדא מנע אותם מלעשות כן, כי אמר להם,

דבר שבחייו לא היה מסכים לעשות, כפי שנתבאר,

שאסר לשבת על מטה שספר תורה עליה, לא נעשה לו

אחר מותו.

חכם כבודו דרך פתח ובמטה ראשונה

כשמת רב הונא לא היו יכולים להוציאו במטה

דרך השער כי היה השער קטן ולפיכך רצו

לשלשלו חוץ לחצר דרך הגג. ורב חסדא מנע

אותם מלעשות כן, כי אמר כן, למדתי ממנו חכם

כבודו דרך פתח.

אמרו, אם כן, ניתן את רב הונא במטה אחרת,

קטנה מהראשונה, ובכך נוציא אותו דרך השער.

וגם דבר זה מנע אותם רב חסדא מלעשות, כי

אמר, כך למדתי ממנו, חכם כבודו במטה

ראשונה.

וכן אמר רב יהודה אמר רב, מנין לחכם שכבודו

במטה ראשונה, שנאמר, "וַיִּרְכְּבוּ אֶת אֲרוֹן

הָאֱלֹקִים אֶל עֲגֹלָה חֲדָשָׁה וַיִּשְׁאַהֻּ מִבֵּית אַבְיָנָדָב אֲשֶׁר

בְּגִבְעָה וַעֲזָא וְאַחִיו בְּנֵי אַבְיָנָדָב נִהְגִים אֶת הָעֲגֹלָה חֲדָשָׁה"

(שמואל ב' ו' ג'). כלומר, באותה עגלה ששיגרוהו

פלשתים בה, באותה עגלה בא דוד להביאו מבית

אבינדב לעיר דוד.

ולפיכך, שברו את הפתח והרחיבוהו, והוציאו את

רב הונא בפתח, במטה ראשונה שהיה בה.

השראת שכינה בבבל

כשמת רב הונא פתח רבי אבא בהספדו ואמר

ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל

גרמה לו שאין שכינה שורה בחוצה לארץ.

הקשה על כך רב נחמן בר רב חסדא או רב חנן בר

רב חסדא, הלא מבואר בכתוב שהיתה נבואה

בבל. שנאמר, "הֲיִהָה הָיָה דְבַר ה' אֶל יַחְזְקָאל בֶּן

בוּזִי הַפְּהֵן בְּאַרְץ כַּשְׂדִים עַל נְהַר כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד

ה'" (יחזקאל א' ג').

טפח לו רב חסדא אביו בסנדלו, כאדם שנוגע על

רגל חבירו בחשאי, שלא ישמעו העומדים סביב מטתו

של רב הונא. ויש מפרשים שהכהו ממש בסנדלו, ואמר

לו, וכי לא אמרתי לך שלא תטריד את העולם

בקושיות?

ודאי אמת הוא שאין שכינה שורה בבבל, ואצל

יחזקאל נאמר "הֲיִהָה הָיָה", לומר שהיה כבר.

יש מפרשים שכוונת הכתוב לומר עד אותה שעה

היתה נבואה בבבל, ולא יותר.

ויש מפרשים שהכתוב הזה מלמד, שיחזקאל נתנבא

בבבל, כי כבר היתה עליו נבואה קודם לכן, כשהיה

בארץ ישראל, אבל תחילת נבואה בבל לא תתכן.

להיקבר בארץ ישראל

החכמים היו רוצים שיעלו אותם להיקבר בארץ

ישראל שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא שנאמר "הָעַם

הַיִּשְׂרָאֵל בְּהָאָרֶץ עֹנִין" (ישעיה ל"ג כ"ד).

רבי אמי ורבי אסי כפופים לרב הונא

כשהעלו את ארונו של רב הונא מבבל לארץ

ישראל, אמרו לרבי אמי ולרבי אסי, שרב הונא

בא. והיו סבורים שבא חי.

אמרו, כשהיינו בבבל, לא היה להרים ראשינו

מחמתו, כלומר לא היינו חשובים, כי הוא היה

חשוב מאיתנו, והיינו כפופים לו.

וכשבאנו לכאן, לא היה אדם חשוב מאיתנו,

ונעשינו חשובים.

ועכשיו הוא בא אחרינו ומוריד אותנו

מחשיבותנו?

אמרו להם, ארונו בא.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מועד קטן דף כה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

היציאה לקראת המת העובר ממקום למקום

כשמולכים את ארון המת ממקום למקום. אם שלדו קיימת, עומדים עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים, [זה דין הברייתא הראשונה].

ואם אין שלדו קיימת, אין עומדים עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים, [זה דין הברייתא השניה].

ומבואר כמו כן, שכששלדו קיימת, יוצאים לקראתו.

וכשאינ שלדו קיימת, אין צריך לצאת לקראתו.

וכשהעלו את רב הונא מבבל לארץ ישראל, היתה שלדו קיימת, ואם כן היו צריכים לצאת לקראתו, וכן עשו רבי אמי ורבי אסי, וללשון שני גם רבי אילא.

ורבי חנינא, וללשון ראשון גם רבי אילא, לא יצאו לקראתו, כי לא ידעו שהיתה שלדו קיימת.

מקום קבורת רב הונא

כשהביאו את ארונו של רב הונא לארץ ישראל דנו היכן ראוי לקברו [=היכא נינחיה], ואמרו, רב הונא ריבץ תורה בישראל, ורבי חייא ריבץ תורה בישראל, ואם כן, ראוי לקבור את רב הונא במערת קבורתו של רבי חייא.

מי ראוי להכניס את רב הונא לקבורה

אמרו, מי יכניס את רב הונא לקבורה אצל רבי חייא. אמר להם רב חגא, אני אכניסנו שהעמדתי את תלמודי כשהייתי בן שמונה עשרה, ולא ראיתי קרי, והייתי משמש לפניו, ויודע אני במעשיו, שיום אחד נהפכה לו רצועה של תפילין, שהיה השחור לצד הפנימי, וישב על כך ארבעים תעניות.

הכנסת רב הונא למערת רבי חייא

נשא רב חגא את רב הונא, והכניסו למערת קבורת רבי חייא. ובאותה מערה היו קבורים גם יהודה וחזקיה בניו של רבי חייא, יהודה מימינו, וחזקיה משמאלו.

וכשראה יהודה בנו של רבי חייא, שרב הונא נכנס, אמר לחזקיה אחיו, קום ממקומך, שאין דרך ארץ שיעמוד רב הונא.

ובתוך כך שקם, קם עמו עמוד של אש. ראהו רב חגא, ונפחד, והעמיד את ארונו של רב הונא לפני עמוד האש, שלא יזיקנו, ויצא.

ואמרו שאכן מה שלא נענש וניזוק מאותו עמוד של אש, משום שזקף את ארונו של רב הונא, ואם כן נכון עשה במה שזקף את ארונו.

אין לעשות לחכם אחר מותו

דבר שלא הסכים רבו

כשרב חסדא נפטר רצו להניח על מטתו ספר תורה, לומר, קיים זה מה שכתוב בזה.

ורבי יצחק מנע אותם מלעשות כן, כי אמר להם, דבר שרבו לא היה מסכים לעשות, לא נעשה לו אחר מותו. ולעיל נתבאר, שרבו רב הונא אסר לשבת על מטה שספר תורה עליה.

שלילת קרע על חכם

נתבאר שיש לקרוע על מיתת חכם, וכשקרעו החכמים על מיתת רב חסדא, היו סבורים שאסורים הם לשלול את הקרע, כלומר אסורים לחבר את הקרע אף דרך ארעי.

ולעיל בדף כ"ב התבאר שקריעה שקרע על אביו ואמו מותר לשלול לאחר שלושים יום, וקריעה שקרע על שאר קרובים מותר לשלול לאחר שבעה. ולפי זה, קריעה על חכם חמורה יותר שאסור לשלול לעולם.

אמר להם רבי יצחק בר אמי, קריעה על חכם, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה, שוללים הקרע.

ולפי זה קריעה שקרע על חכם קלה אף מקריעה שקרע על קרובים, ומותר לשלול אף בתוך שבעה מיד לאחר

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מועד קטן דף כה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שהחזירו פניהם מהמיטה.

ובדף כ"ב התבאר שקריעה שקרע על רבו ועל אב בית

דין ועל נשיא, שווה לקריעה שקרע על אביו ועל אמו.

העלאת רבה בר רב הונא ורב המנונא

כשמתו רבה בר רב הונא ורב המנונא, העלו אותם

יחד לקוברם בארץ ישראל, ונתנו מיטת כל אחד

על גמל אחר.

כשהגיעו בדרך לגשר צר, שאין הגמלים יכולים

לעבור בו אלא בזה אחר זה, עמדו הגמלים.

אמר להם סוחר ישמעאלי אחד, מהו הדבר,

כלומר מדוע נעמדו הגמלים. ואמרו לו, החכמים

הללו שמתו, מכבדים זה את זה, וכל אחד אומר

לחבירו, שיעבור לפניו.

אמר הישמעאלי, דין הוא שיעבור רבה בר רב

הונא תחילה.

עבר גמלו של רבה בר רב הונא תחילה, ונפלו כל

שיניו, של אותו ישמעאלי, שנענש על שביזה את

רב המנונא.

ההספד על רבה בר רב הונא ורב המנונא

כך פתח אותו ינוקא בהספד רבה בר רב הונא ורב

המנונא:

גזע ישישים עלה מבבל, ועמו ספר מלחמות.

קאת וקפוד הוכפלו, כלומר הוכפלה הקללה

האמורה בכתוב, "וַיִּרְשׁוּהָ קָאֵת וְקָפּוּד" (ישעיה ל"ד י"א)

שתהא הארץ שממה. לראות בשוד ושבר הבא

משנער. קצף על עולמו, וחמס ממנו נפשות.

ושמח בהם ככלה חדשה. רוכב ערבות שש

ושמח, בבא אליו נפש נקי וצדיק.

הספד על רבינא

כשנפטר רבינא פתח אותו ספדן ואמר עליו:

תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר, נשים לילות

כימים בהספד על זה שהיה משים לילות כימים

ללמוד תורה.

רב אשי רצה לדעת במה יספידו אותו

רב אשי שאל את הספדן הנקרא בר קיפוק, מה

תאמר באותו יום, כלומר ביום שאמות. והשיב לו,

שכך יאמר: אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו

איזובי קיר? לוינתן בחכה הועלה, מה יעשו דגי

רקק? בנחל שוטף נפלה חכה, מה יעשו מי גבים?

וכששמע זאת הספדן הנקרא בר אבין אמר חס

ושלום לומר בצדיקים שנתפשו בחכה ונפלה בהם

שלהבת.

אמר לו רב אשי ומה תאמר אתה. והשיב לו, שכך

יאמר: בכו לאבלים ולא לאבידה, שהיא למנוחה

ואנו לאנחה.

חלשה דעתו של רב אשי מחמת שניהם, שזה

מדמה את מיתתו לשלהבת וזה מדמה אותו לאבדה,

נענשו, ונהפכו רגליהם.

ומאחר שארע להם כך על ידו, באותו יום שמת

רב אשי, לא באו להספידו.

בר קיפוק ובר אבין פסולים לחליצה

נתבאר שבר קיפוק ובר אבין נענשו שנהפכה רגלם,

כלומר שנעשה העליון תחתון והתחתון עליון.

ובכך נפסלו לחליצה, כמבואר במסכת יבמות,

שהמהלך על עליון של רגל, כגון שרגלו הפוכה, אינו

חולץ. שנאמר "וְחֻלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ" (דברים כ"ה ט')

ולא "מתחת לרגלו".

וזהו שאמר רב אשי, לא בר קיפוק חליץ, ולא בר אבין

חליץ.

בקשת רחמים של בר אבין על רבא

כשרבא היה צריך לעבור את נהר חדקל, אמר

לבר אבין, קום ובקש רחמים, שנעבור בשלום.

קם בר אבין ואמר: באו רוב שלישית במים,

כלומר ישראל נקראו שלישית, ורבא הוא רוב

שלישית, שהוא שקול כרוב ישראל, והוא בא במים.

ולפיכך זכור ורחם. ואם תעינו מאחריך, כאשה

מבעלה, אל תזניחנו כאות מי מרה, כלומר אל

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מועד קטן דף כה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

תעניש אותנו במים כמו אשה שקנא לה בעלה ונסתרה שהיא נבדקת במים המרים.

הספד על רבי חנין שמת ביום לידת בנו

רבי חנין חתן בית הנשיא היה, ולא היו לו בנים, התפלל, והיו לו, ובאותו יום שנולד בנו, נפטר הוא עצמו.

פתח עליו ספדן אחד ואמר: **שמחה לתוגה נהפכה, ששון ויגון נדבקו, בעת שמחתו נאנח, בעת חנינתו של ולד אבד חנינו** הוא אביו המחננו.

מת האב ונקרא הבן על שמו

נתבאר שרבי חנין מת ביום שנולד בנו. וקראו לבן על שמו של אביו, שקראו לבן בשם חנן.

קשה מיתת צדיקים כבוא השמש בצהרים

כשמת רבי יוחנן, פתח רבי יצחק בן אלעזר והספידו: קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, כלומר כיום שהשמש שוקעת בצהרי היום.

וכן למדנו, שקשה מיתת צדיקים כיום שבאה השמש בצהרים, שנאמר, "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱסַח ה' אֲקִים וְהִבֵּאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּצַהָרִים וְהַחֲשַׁכְתִּי לְאָרֶץ בַּיּוֹם אֹר" (עמוס ח' ט'), ואמר רבי יוחנן, זה יום שנהרג בו יאשיהו.

אבילות על רבו

כשמת רבי יוחנן, **ישב עליו רבי אמי אבילות שבעה ואבילות שלושים.**

אמר רבי אבא בנו של רבי חייא בר אבא, רבי אמי שעשה כן לעצמו ולדעתו עשה, **ואין הדין עמו, שכן כך אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אפילו רבו שלימדו חכמה, אינו יושב עליו אלא יום אחד.**

הספד על רבי זירא

כשמת רבי זירא, פתח עליו ספדן אחד ואמר: **ארץ שנער הרה וילדה, ארץ צבי גידלה שעשועיה, שרבי זירא היה מבבל, ובה נולד, וגדל בארץ ישראל, ואם כן ארץ שנער שהיא בבל, הרה וילדה, וארץ צבי היא ישראל גדלה שעשועיה. אוי נא לה אמרה רַקֶּת [=טבריא] כי אבדה כלי חמדתה.**

שינויים שארעו בעולם

מחמת צער מיתת החכמים

א. כשמת רבי אבהו, הורידו עמודי קיסרי דמעות מים.

ב. כשמת רבי יוסי, שפעו מרזבי ציפורי דם.

ג. כשמת רבי יעקב, הוחשך היום עד שנראו בו הכוכבים.

ד. כשמת רבי אסי, נעקרו כל האילנות.

ה. כשמת רבי חייא, ירדו אבנים של אש מהרקיע.

ו. כשמת רבי מנחם ברבי סימאי, מאחר שנשתנית צורת החסיד, נימוחו פרצופי הצלמים, וצורת המטבעות, ונעשו חלקים.

ז. כשמת רבי תנחום בר חייא, נקצצו כל האנדרטות הן צורת הצלמים שעושים על שם המלך שמת.

ח. כשמת רבי אלישיב, נחתרו בנהרדעא שבעים מחתרות על ידי גנבים הבאים לגנוב מה שלא היה בימיו שבזכותו לא היו באים גנבים.

ט. כשמת רב המנונא ירדו אבני ברד מהרקיע.

י. כשמתו רבה ורב יוסף, נשברו כיפות גשרים של פרת, ונפלו ונשקו זה את זה.

יא. כשמתו אביי ורבה נשברו כיפות גשרים של חדקל, ונפלו ונשקו זה את זה.

יב. כשמת רבי משרשיא טענו הדקלים קוצים.